

İtibaren Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu bünyesinde ayrı bir kuruluş olan İstanbullu Sevenler Grubu'na üye seçildi. 1946-1950 yılları arasında İstanbul Şehir Meclisi üyesi ve İmar Karma Komisyonu başkanı oldu.

Dirimtekin, şehir meclisi üyeliği 1950'de sona erince Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu'nda başkan yardımcısı olarak kaldı. Ayrıca Eski Eserleri Koruma Encümeni'ndeki görevini sürdürdü. İstanbul'un Fethinin Beşyüzüncü Yıl Dönümünü Kutlama Derneği'nde de üye idi. Bu derneği Ekrem Hakkı Ayverdi ile birlikte yeniden şekillendirip Fetih Derneği adıyla bir enstitü haline getirdi. 1955 yılında Ayasofya Müzesi müdürlüğüne tayin edildi, 1971 yılına kadar bu görevini sürdürdü. 26 Eylül 1976'da öldü ve 29 Eylül günü Feriköy Mezarlığı'na defnedildi.

Eserleri. Feridun Dirimtekin'in Türk harp tarihine dair olan ilk yayınlarında I. Dünya Savaşı'ndaki çarpışmalara dair konular ele alınmıştır (*Büyük Harp-Türk Cepheleri*, I. Kısım, İstanbul 1926-1927; *Büyük Harp-Türk Cepheleri: Çanakkale Cephesi*, II. Kısım, İstanbul 1927; *Büyük Harp-Türk Cepheleri: Filistin Cephesi*, III. Kısım, İstanbul 1927; *Büyük Harp-Türk Cepheleri: Kafkas Cephesi*, İstanbul 1931, 2. bs.). Dirimtekin, bizzat içinde yaşadığı I. Dünya Savaşı dışında daha eski tarihlerdeki savaşlara dair de araştırmalar yayımladı: "1853-55 Seferinde Rumeli ve Kırım Harekâtı" (İstanbul, ts.); "1736-1739 Türk-Avusturya-Rus Seferi" (İstanbul 1928); "Nizip, 1831-1840 Türk-Mısır Seferi" (İstanbul 1931); "1714-1718 Türk-Avusturya-Venedik Seferi" (İstanbul 1932); "Malazgirt Meydan Muharebesi, 26 Ağustos 1071" (İstanbul 1936; 1943, 2. bs.). *Askerî Mecmua*'nın çeşitli sayılarına ek olarak yayımlanan bu çalışmaların ardından *Konya ve Düzbel (1146 ve 1176)* (İstanbul 1944) ve *Haçlı*

Seferlerinde İnönü ve Eskişehir Meydan Muharebeleri (İstanbul 1946) adlı kitapları kaleme aldı.

Dirimtekin 1949'da İstanbul'un fethine dair büyük eserini verdi (*İstanbul'un Fethi*, İstanbul 1949; 1976, 2. bs.). İstanbul'un 1453'te kuşatılmasına dair üç ciltlik bir eseri olan Ali Rıza Sağman ile girilen polemik üzerine ona bir makale ile cevap verdi ("İstanbul Surları Hendeklerinde Su Var mıydı?", *Tarih Dünyası*, II, sy. 15 [İstanbul 1950], s. 643-647). 1952-1953 yıllarında *Türk Turing ve Otomobil Kurumu Belleteni*'nde Fâtih devriyle ilgili birçok makale yayımladı: "Fâtih'in Donanma Komutanlarından Has Yunus Bey" (sy. 126 [1952], s. 6-9); "Fâtih'in Ordusu İstanbul'a Evvelâ Nereden Girdi?" (sy. 132 [1953], s. 17); "İstanbul Muhasarasında Donanma Haliç'e Nasıl Geçirildi" (sy. 133 [1953], s. 6-7); "Son Bizans İmparatoru Konstantin XI'in Ölümü" (sy. 135 [1953], s. 4-5); "İstanbul'un Muhasarası ve Zaptı" (sy. 136 [1953], s. 3-13); "İstanbul'un Zaptı Türkler'in Vicedan Hürriyetine Hizmetlerinin Bir Timsalidir" (sy. 136 [1953], s. 16-18). Dirimtekin aynı yıllarda İstanbul surları hakkında bol resimli şu iki kitabı yayımladı: *Fetihden Önce Marmara Surları* (İstanbul 1953); *Fetihden Önce Haliç Surları* (İstanbul 1956). Bunlarla birlikte Fetih'ten sonraki İstanbul'a dair küçük kitabı da üç dilde ayrı ayrı basıldı: *Ecnebi Seyyahlara Nazaran Fetih'den Sonraki İstanbul* (İstanbul 1953).

Feridun Dirimtekin, İstanbul'un fethinin 500. yıl dönümü vesilesiyle dışarıda basılan ve içlerinde tarihî gerçeklere aykırı pek çok şeyler bulunan bazı araştırmalara dair tahlil ve tenkit yazıları da yayımladı (Amantos ve Moschopoulos'un makaleleri hakkında, *Fatih ve İstanbul Der-gisi*, II, sy. 7-12 [1954], s. 275-282; F. Babinger'in Fâtih'e dair kitabı hakkında, *İstanbul Enstitüsü Mecmuası*, I [1955], s. 123-132).

Ayasofya'ya müdür olması ile kendini Bizans eserlerini incelemeye veren Dirimtekin, Osmanlı devri tarihiyle ilgili olarak *İstanbul Enstitüsü Mecmuası*'nda çıkan birkaç büyük makalesi yanında ("Belgrad'ın İki Muhasarası", II [1956], s. 51-86; "Ecnebi Seyyahlara Göre Onsekizinci Asrın İkinci Yarısında İstanbul", IV [1958], s. 93-134; "Sadr-ı Âzam Adnî Mahmud Paşa", IV [1958], s. 167-190; "Ecnebi Seyyahlara Göre XVII. Yüzyılda İstanbul'un Medenî ve İctimaî Hayatı", V [1959], s. 56-98) yine birkaçı İstanbul'la

ilgili olan bazı küçük çalışmalar da kaleme almıştır: *Ecnebi Seyyahlara Nazaran XVI. Yüzyılda İstanbul* (İstanbul 1964); "Fâtih Sultan Mehmed'in Annesi", *Türk Turing ve Otomobil Kurumu Belleteni* (sy. 261 [1963], s. 15-17); "Türkler Devrinde İstanbul", (a.e., sy. 35/314 [1972], s. 5-8); "19. Yüzyıldan Bugüne Kadar İstanbul" (a.e., sy. 36/315 [1972], s. 2-9); "Preveze ve İnebahtı" (*Tarih Konuşuyor*, VI/36 [1967], s. 2987-2992); "Selçukluların Anadolu'da Yerleşmelerini Sağlayan İki Zafer" (*Malazgirt Armağan Kitabı* [Ankara 1972], s. 231-238); "Muasır Bizans Kaynaklarına Göre Osmanlılar'ın Rumeli'ye Geçiş ve Yerleşimleri" (*VII. Türk Tarih Kongresi* [1970], *Kongreye Sunulan Bildiriler*, Ankara 1973, II, 577-580; Dirimtekin'in bu eserleri ve diğer çalışmaları için bk. Eyice, s. 268-281).

Feridun Dirimtekin, meslekten bir tarihçi olmamakla beraber başta harp tarihi olmak üzere bilhassa İstanbul'un fethi üzerinde çalışmalarını yoğunlaştırmıştır. Bizans arkeolojisi uzmanlığına dönmesi ise amatörce olmuş, dolayısıyla araştırmaları takdim metodu bakımından çok defa tatmin edici bir seviyeye yükselmemiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

"İstanbul Ayasofya Müzesi Müdürlüğünden Emekli Feridun Dirimtekin Vefat Etti", *ICOM-Müzeler Bülteni*, sy. 14 (1976), s. 6; "Yönetim Kurulu Başkanımız Feridun Dirimtekin Vefat Etti", *TTOK Belleteni: Haberler Belleteni*, sy. 55/334 (1976), s. 1; Semavi Eyice, "Trakya Araştırmacılarından Feridun Dirimtekin, 1894-1976", *GDAAD*, sy. 8-9 (1979-80), s. 259-285; R. Ekrem Koçu, "Dirimtekin, Feridun", *İst.A.*, VIII, 4606-4607; Osman Nebioğlu, "Dirimtekin (Dukakinoğlu), Feridun", *Türkiye'de Kim Kimdir Ansiklopedisi*, İstanbul 1961-62, s. 222-223; İsmet Görgülü, *On Yıllık Harbin Kadrosu, 1912-1922*, Ankara 1993, s. 119, 271, 279, 289, 290 (savaşlarda görev aldığı askerî birlikler hakkında).

SEMAVİ EYİCE

Feridun
Dirimtekin

DİRİNİ

(الديريني)

Ebû Muhammed İzzüddîn Abdülazîz
b. Ahmed b. Saîd ed-Dîrînî
(ö. 694/1295)

Rifâiyye tarikatının
Azîziyye kolunun kurucusu,
tefsir, fıkıh, kelâm âlimi,
mutasavvıf-şâir.

612 (1215) veya 613'te (1216) Mısır'da Garbiye vilâyetine bağlı Neberuh'un doğusundaki Dîrîn köyünde doğdu. Küçük yaşta öğrenime başladı. Fıkıh âlimi

ve süfî İzzeddin İbn Abdüsselâm başta olmak üzere birçok âlimden dinî ilimleri öğrendi. Tahsilini genç yaşta tamamladıktan sonra fıkıh, kelâm ve tefsir ilimlerine dair çeşitli eserler yazdı. Bu sayede ilim adamları arasında tanındı ve onların saygısını kazandı. Kaynaklar DİRİNİ'nin Şâfiî mezhebine mensup olduğunu, Eş'arî kelâmını son derece iyi bildiğini ve güzel anlattığını, sohbetlerine katılan ilim adamlarının kendisinden çok istifade ettiklerini özellikle belirtirler.

DİRİNİ olgunluk döneminde tasavvufa yönelerek Ebû'l-Feth b. Ebû'l-Ganâim'e intisap etti. Tarikat hırcasını Ahmed er-Rifâî'nin halifelerinden Ebû'l-Feth el-Vâsıtî'nin müridi Şeyh Ebû'l-Feth el-Baltacî'den giydi. Başta meşhur Sübkî ailesinden Sadreddin Yahyâ es-Sübkî olmak üzere birçok kişiye hilâfet verdi. Tasavvuf tarihiyle ilgili kaynaklarda Rifâiyye tarikatının Azîziyye (DİRİNİYYE) kolunun kurucusu olarak kabul edilen DİRİNİ Kuzey Afrika'da döneminin en önemli şeyhlerindendir. Zâhir ilimleriyle bâtın ilmi olan tasavvufu şahsında birleştirmesi halk ve ulemâ nezdindeki itibarını arttırmış, her kesimden insan onu ziyaret edip kendisinden feyz ve dua almayı büyük bir şeref vesilesi saymıştır. Yûsuf b. İsmâil en-Nebhânî DİRİNİ'den kerâmet nakledilmediğini söyler. Kendisinden kerâmet isteyen birine, "Yerin dibine batmamız gerekirken yeryüzünde dolaşmamızdan daha büyük kerâmet olamaz" demesi (Şa'rânî, I, 202) DİRİNİ'nin şahsiyetini gösteren önemli bir noktadır.

Ölüm tarihi olarak kaynaklarda 689-699 (1290-1300) yılları arasında muhtelif tarihler verilmektedir. Ancak kuvvetli bir ihtimale göre 694'te (1295) vefat etmiş ve DİRİNİ köyünde defnedilmiştir. Burada yaptırılan ve adına nisbet edilen cami ve çevresindeki binalar zamanla harap olmuşsa da çeşitli dönemlerde tamir edilerek ibadete açık tutulmuştur. Bugün de burada cumartesi günleri zikir, safer ayında da bir anma (mevlid) töreni düzenlenmektedir.

Eserleri. 1. *İrşâdül'-hayârâ fi'r-red 'ale'n-naşârâ*. Allah'ın birliğine dair delilleri açıklayan ve hristiyan düşüncesini reddeden bir eserdir (Kahire 1284, 1322). 2. *et-Teysîr fi 'ilmi't-tefsîr*. Tefsir usulüyle ilgili 3200'den fazla beyitten meydana gelen manzum bir eserdir (Kahire 1310). 3. *Ṭahâretül'-kulûb ve'l-ḥudû'li-'allâmi'l-guyûb*. Tasavvufa dair bir eser olup Kahire'de altı baskısı yapılmıştır (1296, 1298, 1304, 1305, 1307, 1346). 4.

er-Ravzatü'l-enîka fi beyânî's-şerî'a ve't-tarîka. Şeriatla tarikat arasındaki ilişkileri değerlendiren muhtasar bir eserdir (Kahire 1320). 5. *Gâyetü't-tahrîr fi nesebi kuṭbi'l-'aşr seyyidinâ Ahmed er-Rifâ'î'l-kebîr* (Kahire 1315). 6. *el-Maṣṣadü'l-esnâ fi şerḥi'l-esmâ'î'l-ḥüsnâ* (Kahire 1330).

BİBLİYOGRAFYA :

Tâcü'l-'arûs, "dyr" md.; İbnü'l-Esir, *el-Lûbâb*, I, 509; Sübkî, *Ṭabakât* (Tanâhî), VIII, 199-209; İsnvî, *Ṭabakâtü's-Şâfi'iyye*, I, 551-552; İbnü'l-Mülakkın, *Ṭabakâtü'l-evliyâ*, s. 447, 521-533; İbn Kâdî Şühbe, *Ṭabakâtü's-Şâfi'iyye*, II, 181-182; Dâvûdî, *Ṭabakâtü'l-müfesssîrîn*, I, 304-306; Şa'rânî, *et-Ṭabakât*, I, 202; *Keşfü'z-zunûn*, I, 195, 492, 749, 924; II, 1012, 1034, 1118, 1389, 2003; İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, V, 450; Harîrîzâde, *Tibyân*, II, vr. 273^b-279^b; Ali Paşa Mübârek, *el-Ḥıttâtü't-Tevfîkiyye*, Bulak 1306, V, 234; Sayyâdî, *Kılâdetü'l-cevâhir*, Beyrut 1301, s. 405-410; Serkîs, *Mu'cem*, I, 900-901; Brockelmann, *GAL*, I, 588-589; *Suppl.*, I, 810-811; *İzâhu'l-meknûn*, I, 60; II, 494, 604; *Hedîyyetü'l-'arîfîn*, I, 580-581; Nebhânî, *Kerâmâtü'l-evliyâ*, Beyrut, ts. (Dâru Sâdır), II, 72; Nüveyhiz, *Mu'cemü'l-müfesssîrîn*, I, 285-286.

MEHMET ŞENER

DİRİNİYYE

(الديرينية)

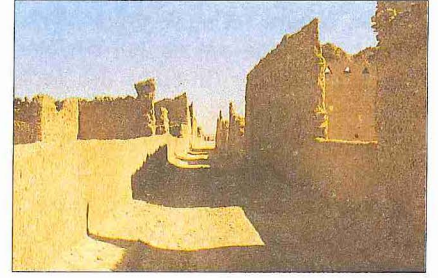
Rifâiyye tarikatının
Abdülazîz b. Ahmed ed-DİRİNİ'ye
(ö. 694/1295)
nisbet edilen
ve Azîziyye olarak da bilinen bir kolu
(bk. DİRİNİ).

DİR'İYE

(الدرعية)

Arabistan'ın
Necid bölgesinde Vehhâbîler'in
eski merkezi olan yer.

Bugün Riyad şehrinin yakın bir banliyösü olup Dir'iye veya Der'iye adıyla anılmaktadır. Vâdiihanîfe'de kurulmuş olan şehir, eskiden Kızıldeniz ile Basra körfezi arasındaki kervan yolu üzerinde bulunur ve burada bölgenin sakinleri olan Aneze kabilesi tarafından meşhur Arap atları yetiştirilirdi. Kaynaklara göre Dir'iye ilk defa 850 (1446-47) yılında, civardaki Gasîbe ve Müleybid'in Hacer el-Yemâme b. Dir' tarafından akrabası Mânî' b. Rebîa'ya verilmesi üzerine iskân edildi. Mânî' b. Rebîa'nın Benî Haneffî kabilesine mensup olduğu söylenirse de tercih edilen görüş onun Aneze kabilesinden geldiği şeklindedir. Böylece hayat bulan bölgeye zamanla aynı kabileden birçok kimse yerleşmiş ve Dir'iye ile Ga-

Dir'iye'de eski şehirden bir görünüş - Suudi Arabistan

sîbe önemli birer merkez olarak ortaya çıkmışlardır.

1721'de Benî Hâlid kabilesinin şeyhi ve Hasâ bölgesinin hâkimi Sa'dûn b. Muhammed Âl-i Gureyr yöredeki önemli yerleşim merkezlerinin tamamını yağmaladı. 1726'da bugünkü Suûdî hânedanına adını veren Mânî' b. Rebîa'nın soyundan Muhammed b. Suûd, Dir'iye ve çevresinde bağımsız bir emir olarak hükmetmeye başladı. 1744'te Uveyne'de Temîmîler'in reisi Osman b. Ahmed Âl-i Muammer'in himayesinde bulunan ve Vehhâbîliğin kurucusu olan Şeyh Muhammed b. Abdülvehhâb şehirden çıkarılması üzerine Dir'iye'ye Muhammed b. Suûd'un yanına geldi. Bir evlenme dolayısıyla aralarında akrabalık da kurulan Muhammed b. Suûd ile Muhammed b. Abdülvehhâb dinî-siyasî bir güç oluşturular ve birtakım yeni fikirlerle desteklenmiş katı kurallara oturtulan Vehhâbî-Suûdî hâkimiyetini bütün Arabistan ve Körfez ülkelerine yayma çabasına girdiler. Bu amaçla zaman zaman Bahreyn, Bureymî, Katar, Hicaz ve Güney Arabistan gibi civar bölgelere askerî seferler düzenlediler. Bu arada Kerbelâ'yı basıp matem âyini yapan Şiîler'in 2000'den fazlasını öldürerek Hz. Hüseyin'in türbesindeki 200 deve yükü altın ve gümüş eşyayı Dir'iye'ye getirdiler. XIX. yüzyılın başlarında önemi gittikçe artan Dir'iye'nin Suûd b. Abdülazîz döneminde bu yeni gücün merkezi olduğu resmen ilân edildi ve şehrin imarına hız verildi.

Osmanlı Devleti, Dir'iye'de başlayarak sağladığı askerî üstünlükle civara yayılan ve Mekke, Medine, Cidde, Tâif gibi önemli merkezleri ele geçiren Vehhâbî-Suûdî hareketine karşı Mısır Valisi Kavalalı Mehmed Ali Paşa'yı görevlendirdi (1810). Mehmed Ali Paşa, oğullarından Tosun Ahmed Paşa'yı Cidde ve Tâif taraflarına, onun ölümünden sonra da İb-